

Leonardas Gutas

HENRIKAS NAGYS

1920–1996

Iš kadagių kvapniųjų uogų,
iš dulkių gintaro skaistaus,
 pridėjęs liepžiedžių medaus,
tu smilkalų paruošt išmokai,
nes tau kas vakarą priklausė
laikyt šventas kalbos Mišias,
kai vėl širdis į laiko blausą
panirdavo, o laikrodis šešias
taip tingiai mušė... Kilo dūmai
iš smilkalų indelio pro šakas,
liepsnojo žvaigždės lyg sudžiūvę krūmai
ir tyliai meldė už tave kažkas.

MARIUS KATILIŠKIS

1914–1980

Kodėl širdis nepakuždėjo nedaryti to svaigaus,
gramzdinančio į užmarštį ir nežinią
beprasmiu lanksto nuo Gruzdžių
iki Čikagos ir Lemonto, einant pėsčiomis
pro Flensburgą, Hanau ir Freiburgą,
žemyn tais įvijais moreniniais laipteliais;
kodėl širdis suklydo? kas klaidino –
ar baimė, ar viltis sugrįžti?

Ir vis dėlto jisai sugrįžo, kai miškais
ruduo raudonasėjo,
į savo girią, kurioje jaunystė
žvaigždžių šakas genėjo ir kartu su eglių šakomis
sukrovė tą bedugnio skausmo laužą. Tik po to
atskrido varnas, nutūpė į eglę,
prigludo prie žievės žvynuotas ir paklausė:
ar nebijosi, kai pakils gaisrai, ir žvėrys

bus priversti palikt olas, urvus, dreves,
ar nebijosi? Nieko neatsakęs varnui
išėjo, kaip sakyta, iš Gruzdžių
pro Flensburgą, Hanau ir Freiburgą iki Čikagos
ir stojo duobkasiu tarnaut įvairiatautės,
įvairiaspalvės nacijos kapuos.

Ir vis dėlto sugrįžo, gal tiksliau, atskrido
aplenkdamas klajonių miestelius
Hanau ir Freiburgą, ir Tilžę,
sugrįžo į miškus, kurie po gaisro
vėl pamažu ataugo,
nors ir nepasiekė to aukščio, kad dvasia
kaip kažkada užkopt šakom iki dangaus galėtų.

Pavargus elgetos dvasia... Sugrįžo, nes kalba
taip panorėjo, žemėj svetimkalbėj
kartojusi dažnai, beveik kas naktį
vaikystės poteries, Maironį, Aistį,
kalba su vilkdalgių šaknim į širdį įsikirtus.

O kad suklydo – ką gi, be klaidų
čia neišmoko dar gyventi niekas.

Girdžiu jo kimų, prislopintą balsą –
jis sklinda man iš skausmo požemių ir iš ledinių
aukščiausių debesų, tereikia jį sugaut, tarsi signalą,
mums šaukiantį, kad laisvė skęsta nei trapus Kolumbo galeonas,
kad gimto uosto krantines
pats laikas gelbėti iš ledo geležinių gniaužtų.

Tad vis dėlto sugrįžo, kaip sugrįžta aidas, į akmens
aukštuosius bokštus atsitrenkęs,
ir nesvarbu, kad aidas jau pažiręs
į tūkstančius šukelių – jas surinkt
čia privalės kiti, kas gimė po gaisrų,
kas neprisimena svilėsių kvapo ir aštraus
anglinio varno kranksmo.

VYTAUTAS MAČERNIS 1921–1944

Keliu duobėtu ratuose link Vakarų,
sesers skara pečius sau apsigobęs,
pasauliui riedant vis giliau į Hadą,
prieš jo akis žiedais laukinių kriaušių
byrėjo dienos, valandos, sekundės,
ilgų eilučių paslaptys – žalčiai
ar žalios siauros seklios upės
jam iš paskos vingiavo pro vaikystės sodą.

Diena jau krypo vakarop,
į rūko patalus nugrimzdo paukščiai,
bažnyčių bokštai, kryžiai surūdiję
dar gaudė saulės spindulius, tarytum
skenduoliai – aukso šiaudus. Liūdesio pilna
diena jau geso, ir širdis nerado
lyg sužeista lakštingala saugesnio krūmo,
nes vien dagiai, erškėčiai plėtėsi lig horizonto.

Dabar skaitydamas jo Vizijas regiu
pasaulio kontūrus tarsi pro ledo
miglotą šukę, veidrodžiuos dangaus
man atsispindi sodai, šaknimis įaugę
į skliauto kreidą, vanago nagais
regiu įsmigusią į dangų savo sielą,
kuri dangaus bedugniam šuliny
dar vis mėgina prisiminti Dievą.

Keliu duobėtu ratuos link mirties
tylaus alsavimo prieš grasią žarą,
prieš gaisruose išstipstančius pavidalus žmonių;
keliu duobėtu, žodžių, virtusių akmenimis,
gruoblėtu grindiniu iš Sedos Kalvarijon,
ir vėl atgal lyg aidas – į Šarnelę. Tolsta
tas atspindys nuo ežero paviršiaus,
kad jau nerastų šunys pėdsekiai ir laumės,
ir vaiko balsas nuotraukoj senoj.

Keliu duobėtu po dangaus sparnais
tarsi žuvis jo balsas plaukė,
palikus rupūžę po slenksčio akmeniu ir svirtį –
mirties rodyklę į Telšius.
Diena jau krypo vakarop, iš rūko

išskrido baltas knygos paukštis,
ir tai, kas buvo vaikui pažadėta,
ūmai prasmės neteko, tik žara
kaip kalvėj žaizdras siautė ir putojo,
krešėjo debesys, į juodą vyną krito
sausai raudoni purpuro lašai,
ir tik sena malda, užmiršus laiko grėsmę,
neužmirštuolių glėbį nešė į Šarnelę,
ir aš mačiau, kaip biro poteriai balti,
tarytum nebylio kalba begarsė.

MIKALOJUS KRISTUPAS RADVILA-NAŠLAITĖLIS 1549–1616

Dėmėtosios hienos, dykumų sanitarės,
budrioji higienos tarnyba
suvokianti savąją paskirtį: tyrlaukiai turi išlikti
švariausia vieta šioje žemėj,
į ją įleidžiamas tik apsivalęs,
palikęs už kopų kasdienį drabužį,
kad tyruose siela klajotų tarp rožių laukinių
tokia panaši į paukščius,
kurių plunksnomis galvą dabinosi Sabos
kilni karalienė, išdrįsus įžengt į Saliamono guolį.

Dėmėtosios. Jos suvokia, kad kaulus
joms lemta nugludint lig perlą švytėjimo –
tyruose visa privalo žėrėti šviesa spindulinga,
kai saulė pakyla iš jūros Arabos
ir smėlio paviršius ūmai susilieja su skliauto
mirkėjimu; uolos pakyla ir virpa melsvoj begalybėj,
ir kuprių vingiuojantis takas pakrypsta į dangų.
Dėmėtos, panašios į rusvą auksinį
Rolando giesmės gobeleną. Tai jos palydėjo
iš Šiaurės atklydusį raišą klajūną, kelių piligrimą,
svajojusį rasti seniai sutrūnijusio kryžiaus dalelę.

Dėmėtos, ištirpstančios tyrų krūmokšnius
nuspėjančios lemtį sesutės, slaugutės,
taip mėgstančios juoktis tamsos sanitarės;
nuo jų žaižaruojančių žvilgsnių pakrinka
melsvi mameliukų sargybiniai: keliai sulinksta,
jie klaupias mėgindami galvas paslėpti po slenkančio smėlio

bangelėm, panašūs į driežus
trapius lyg iš stiklo nulietus.

O vilkstinės eina ir tolsta, ramiai nubanguoja
kaip raidės lotyniško laiško;
jo žodžiai: „Rašyta Nesvyžiuje tūkstantis
penki šimtai aštuoniasdešimt ketvirtaisiais
Viešpaties metais
liepos mėnesio dieną dešimtą (...)“

Mirtis, dėmesinga dėmėta nakties pagimdyta,
galėtų patvirtinti šių žodžių teisybę,
bet tyruose liko tik grifai
frakuoti mirties sugulovai
nebylūs ir jų nepaklausi.

II

Nesupustys jokia kalba
tokių, kaip vėjo supustytos, dykumoj Negevo
auksinių kopų, tobulo banguojančio pasaulio
taip panašaus į Švento Rašto jūrą.
Pavargę žodžiai nei bekilmės skruzdės
užkopti neįstengs aštrių lyg skustuvas viršūnių,
nes birios smiltys – laiko dulkės –
jiems iš po raidžių slenka
nutraukdamos žemyn į Hado tamsą.

Bet štai ant kuprio vėjas vėl atjoja,
kad tai, ką brėkstant rytui taip gražiai
brokato klostėmis dabino,
sugriautų, išardytų, kad neliktų nieko
iš to regėjimo, kurį
suklupęs Kristupas tvankioj erdvėj užrašė
tuomet, kai mėnuo musulmoniškas tekėjo
ir ant Jeruzalės stogų suskrido grifai
lyg iš arabų pasakų vaiduokliški kalifai.

Tik iš Betliejaus Trys Karaliai,
įteikę auksą, smilkalus ir mirą,
išėjo pusnėmis šalia Nesvyžiaus
žinodami, kas laukia kūdikio – jų liūdnuos veidus
ilgai atmins namo sugrįžęs Našlaitėlis,
nes jam kasmet kartosis senas įprotis šventa kreida
rašyti vardus karalių, dėti kryžiuokus
virš rūmų durų, virš pakrypusių,

susmegusių į žemę varganų pirkelių.

Neįtikėtinai maža, į nebūtį nugrimzdus
knyga – vos keturi laiškai – seniai užmiršus šlovę,
sutapus su saugyklų spengiančia tyla,
su voro mezginiais; o už aukštų langų
pilies griuvėsiai toliuos smilksta,
visi keliai, pakeitę kryptį – Šiaurę
su Pietumis sumaišę – snaudžia sniego prislėgti;
tik retkarčiais tarp violetinių dagių
sušvinta kelios aido šukės,
kelionės į Jeruzalę garsai,
tačiau ir juos greit užpustys pūga:
klausk, kaip gailiai pratisai vaitoja vėjas...

KRISTIJONAS DONELAITIS **1714–1780**

Užsiklojęs rudens skydu
iš raganosio odos,
padėjęs galvą ant Kanto kapo akmens,
miegojo poetas kunigas,
išnykusių būrų vedlys.

Aklos Karaliaučiaus šventovių arkos,
tarsi vartai į amžinybę,
kerojo dilgių, laukinių krapų
ir kruvinųjų raganių kerais.

Išdraskytų vargonų vamzdžiuos vamzdeliuos
perėjo kuosas, plito pilka pelių karalystė.

Mirusius *Vilko vaikus*
priglaudę puošnūs vakaro debesys
plaukė link jūros.
Lojo laikas – paklydęs šuva.
Lyg aukurai ant kalvų rūko griuvėsiai.

Šiaurės vėjas šienavo laukinius žolynus,
ir dalgio aidas smigo į pavargusią
kunigo širdį.

Visa tai išvydo žaibo akis,
staiga atsimerkus
virš nulaužto rūdijančio kryžiaus.

Ir tuomet kažkas ištare:
Metai ir amen.

Leonardas Gutauskas, *In fine*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2004, p. 34, 83–85, 118–121, 126–127.